

...A SVATÝ JAN PROMLUVIL

Jan Kotous

Obsah

Prolog	7
K otázce viny a trestu sv. Jana z Pomuku	8
Spory mezi králem a arcibiskupem	10
Do hry vstupuje Jan z Pomuku	13
Události posledních dnů	16
Intermezzo – postavení a úloha církevního práva v Čechách konce 14. století	18
Poslední den	20
Neprávem opomíjený pramen	29
Závěr	31
Epilog	33
Poznámky	36
Autoři obrazových příloh	41

PROLOG

„Neptej se, co může udělat tvé město pro tebe. Ptej se, co můžeš udělat pro své město.“ Parafraze slavné věty z inauguračního projevu prezidenta Johna F. Kennedyho mne napadla, když jsem od několika přátel sklídl trochu rozpačité pohledy při oznámení, že jsem se rozhodl uhradit částku potřebnou k restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého v parku Na Sadech poblíž Rabenštejnské věže. Vedlo mne k tomu hned několik důvodů. Tím prvním byla skutečnost, že kolem sochy chodíme většinou dvakrát denně na procházku s naším pejskem. Chodili jsme a chodíme. Nejprve s hladkosrstým foxteriérem Puňtou a teď už 5 let s Archiem, Jack Russell teriérem. Dohromady to dělá úctyhodných dvacet let. Druhým důvodem je skutečnost, že jsem byl rovněž dvacet let svázán pracovní s Vyšehradskou kapitulou, jejímž byl sv. Jan Nepomucký kanovníkem. A konečně tím třetím důvodem byla skutečnost, že po odchodu do důchodu a návratu do rodných Budějovic, právě při jedné z procházek, mne v blízkosti sochy sv. Jana napadlo, že vlastně ještě nebyl zpracován příběh tohoto českého zemského patrona z pohledu právní historie. Svátý Jan na mne promluvil, a tak jsem se o to pokusil...

K OTÁZCE VINY A TRESTU SV. JANA Z POMUKU

Snad o žádném českém právníku nebylo popsáno takové množství papíru a o žádném se nevedly a nevedou takové spory jako o absolventu pražské právnické fakulty, doktoru dekretů university v Padově, veřejném notáři, žateckém arcijáhnu, vyšehradském kanovníku, generálním vikáři pražské arcidiecéze a konečně českém národním světcí Janovi z Pomuku.¹ A také žádný z nich nikdy nedosáhl a pravděpodobně ani v budoucnu nedosáhne jeho popularity. I když je celý případ Jana z Pomuku po faktografické, teologické, antropologické a historické stránce poměrně podrobně zpracován, neustále poutá pozornost dalších a dalších autorů. Z poslední doby známe tři poměrně závažné práce o svatojanské otázce. Nejprve je třeba uvést zprávu se závěry antropologického výzkumu prováděného týmem Národního muzea v Praze pod vedením dnes již zvěčnělého prof. MUDr. Emanuela Vlčka² a publikované ve svém celku až po sametové revoluci v roce 1995.³ Dalším významným dílem je bezesporu monografie pozdějšího děkana Teologické fakulty UK v Praze prof. ThDr. Jaroslava V. Polce⁴ *Svatý Jan Nepomucký*, vydaná nejprve Křesťanskou akademií v Římě a později v roce 600. výročí světcovy mučednické smrti 1993 nakladatelstvím Zvon v Praze. A konečně poslední, opětovně vydanou monografii prof. PhDr. Víta Vlnase *Jan Nepomucký česká legenda*, jejíž druhé, podstatně rozšířené a doplněné vydání vyšlo společnou péčí nakladatelství Paseka v Litomyšli a Národní galerie v Praze.⁵

Uvedené tři publikace završily vysoký počet do té doby napsaných děl, které osobnost a případ Jana z Pomuku oslavovaly, kriticky zkoumaly nebo zpochybňovaly, či s ideologickým nádechem odsuzovaly. Z těch dřívějších jmenujme na prvním místě z faktografického hlediska dosud nepřekonanou práci ThDr. Františka Stejskala *Svatý Jan Nepomucký*, k níž se ještě po téměř stu letech po jejím vydání, musí zákonitě vrátit každý, kde chce svatojanskou otázku studovat.⁶ Z děl odsuzujících svatojanský kult stojí za zmínku práce Jana Herbena *Svatý Jan Nepomucký*, vydaná v Praze roku 1893, která vyvolala ostrou kritiku a pozdější polemiku snad nejvýznamnějšího českého historika prof. Josefa Pekaře. Ten, ve svých *Třech kapitolách o sv. Janu Nepomuckém*,⁷ se nejen nekompromisně zastal světcovy památky a odmítl jeho zneužívání k politickému účelu, ale upozornil, „že tu jde

opravdu o mučedníka, jenž ve službě své církvi utrpěl od brutální světské moci hroznou smrt... ze všech našich českých svatých utrpěl smrt nejhroznější...“⁸ Za zmínku stojí uvést i názor T. G. Masaryka, že Jan z Pomuku vůbec nežil, pronesený dokonce v roce 1907 na půdě vídeňského parlamentu.⁹ I když větší na autorů pracuje přímo s prameny, je ovlivněna od samého počátku politickým nasměrováním klasifikace událostí. Ve výčtu svatojanské literatury nesmí chybět závažné dílo historika, kněze a právníka Jana Tomáše Vojtěcha Berghauera, který ve svém díle *Protomartyr Poenitentiae*, vydaném v Augsburgu ve dvou svazcích v letech 1736–1761, spojil otázku svatojanského kultu s přehledným popisem českých dějin. „Česká minulost je tu vnímána jako české dějiny nazírané prostřednictvím postavy nového světce.“¹⁰ Berghauer, rodem chebský Němec, pozdější děkan exemptní vyšehradské kapituly, zde vystupuje jako nekompromisní a horlivý zastánce českého zemského vlastenectví v době, kdy kult světců vytváří „pevné pouto mezi zemí a jejími obyvateli...“¹¹

Zatím pravděpodobně nejobsažnější a nejlépe zpracované hodnocení doby, ve které Jan z Pomuku žil podal PhDr. Jiří Spěváček DrSc., ve svých monografiích *Karel IV. Život a dílo*, Praha 1979 a *Václav IV. 1361–1419*, Praha 1986. Co, ale opravdu bolestně chybí je právněhistorický rozbor a kritické zhodnocení celého případu Jana z Pomuku, podobné tomu, jak zpracoval Husův proces Jiří Kejř.¹²

SPORY MEZI KRÁLEM A ARCIBISKUPEM

Na prahu 90. let 14. století byla vláda Václava IV. hodnocena jak v Říši, tak v Českém království jako nevalně úspěšná a její způsob jako, mírně řečeno, podivný. Král ztratil dokonce podporu i vlastní rodiny.¹³ I když můžeme hledat, ve snaze omluvit Karlem IV. upřednostňovaného následníka, objektivní důvody, nelze pominout jednu zásadní věc. Totiž Václavovu nechuť vládnout, ale přitom chuť panovat, ve spojení s osobní neukázněností, téměř patologickým alkoholismem a přenášením odpovědnosti na jiné, často nekompetentní, problematické osoby.

Bylo vždy a dosud je velmi lákavé, zúžit „svatojanskou otázku“ pouze na známý spor mezi králem a arcibiskupem Janem z Jenštejna ve věci stvrzení volby kladrubského opata, či dokonce na líbivý, později jezuity upřednostňovaný, aspekt zpovědního tajemství.¹⁴ Tak tomu není. Animosita mezi králem a arcibiskupem byla v době generálního vikariátu Jana z Pomuku poměrně starého data. Počátek je nutno hledat přibližně v roce 1384, v tzv. „labské záležitosti“. Králův maršálek Jan Čůch ze Zásady nechal vybudovat tehdy na Labi v Lobkovicích jez, který bránil arcibiskupovým lodím v průjezdu. Jenštejn, vlastník sousedního neratovického panství, poručil jez zbořit a Čůch si pochopitelně stěžoval na arcibiskupa u krále. Ten pozval Jenštejna na Karlštejn, kde jej zcela úmyslně zdržoval několik dní, zatímco docházelo k plenění arcibiskupských statků. Celá záležitost skončila propuštěním Jenštejna za služby kancléře.¹⁵ Podobně tomu bylo i roku 1387 ve sporu o průjezd arcibiskupových lodí Litoměřicemi. Zdejší konšel se rozhodli neuznat arcibiskupovo privilegium bezplatného průjezdu. Arcibiskup reagoval prudce a z dnešního pohledu poněkud neuváženě. Vyhlásil nad Litoměřicemi interdict a sáhl dokonce k exkomunikaci zdejších měšťanů. Král jmenoval ve sporu rozhodce, kterým byl tehdejší správce urbury, jeden z králových milců, Konrád Kaplíř ze Sulevic. Jím vydaný rozhodčí nález král bezodkladně potvrdil.¹⁶ Na první pohled jde o velmi zdvořilou, právnicky bezvadnou listinu, striktně nakazující litoměřickému purkmistrovi a měšťanům, aby arcibiskupovi vyhověli a jednou za rok bezplatně pustili po Labi jednu nebo dvě lodi s přesně uvedeným množstvím obilí do Míšně a se zbožím zpět. Toto rozhodnutí znamenalo, jak konstatuje Jiří Spěváček, pro arcibiskupa „skutečnou hospodářskou pohromu“.¹⁷ Uměle vytvořená, cílená akce, přesně kalkulovala s arcibiskupovou povahou. Jejím

▲ Václav IV. podobizna z tympanonu Týnského chrámu v Praze.

účelem pravděpodobně byla další izolace impulsivního preláta a konečným cílem pak jeho odstranění.

Osobně se domnívám, že pozadí celého případu je poněkud složitější. Arcibiskup, jak známo byl zpočátku královým oblíbencem, vítaným společníkem při lovu a dalších zábavách. Byl královým kancléřem, který Václava IV. doprovázel na jeho cestách do Říše. Vysoce vzdělaný, talentovaný teolog a básník nemohl nepoznat a zřejmě i citlivě vnímal rozpory a nedostatky Václavovy vlády. Jeho vystupování a role umocňovala také změna osobnosti, ke které u arcibiskupa došlo po prodělané nemoci v roce 1380. Z veselého, inteligentního preláta – dvořana, se stává asketický duchovní, sahající po mystických praktikách, nekompromisní obhájce církve, svého úřadu a svých práv. Celá záležitost byla ještě umocněna tím, že Jan z Jenštejna bez ohledu na krále, začal prosazovat vlastní zahraniční politiku, ovlivněnou tehdy existujícím papežským schizmatem.¹⁸ A právě tato okolnost byla pro římského a českého krále velmi nebezpečná. Nahrávala Václavovým kritikům doma i v Říši...

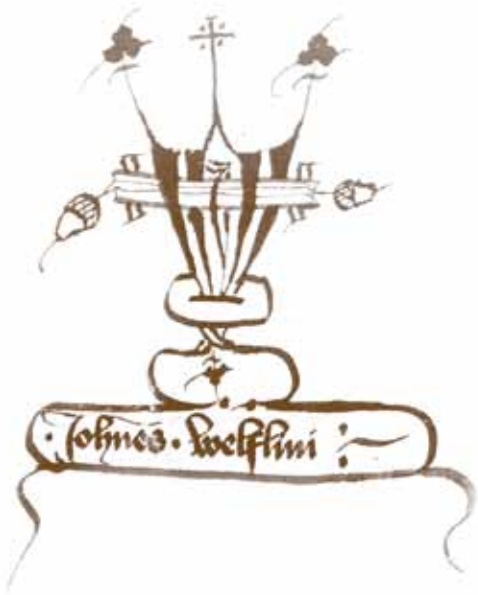
▼ Arcibiskup Jan z Jenštejna z triforia chrámu sv. Víta v Praze.

DO HRY VSTUPUJE JAN Z POMUKU

Těchto akcí se Jan z Pomuku neúčastnil. Po ukončení studia na právnické fakultě v Praze v roce 1381 je prohlášen bakalářem práv. O rok později se s ním setkáváme v Padově, kde 17. října 1387 dosáhl doktorátu. Stal se doktorem dekretů, jak zněl tehdejší titul. Do Prahy se vrátil v době, která se vyznačovala, vysokým stupněm sociálního napětí.¹⁹ V listopadu 1387 byl ustanoven královským podkomořím Zikmund Huler z Orlíka, který měl společně s dvorským sudím (hofrychtěřem) spravovat královská města a rozhodovat na městském soudu.²⁰ Prvním opatřením nového podkomořího bylo vydání nálezu o omezení odvolacího práva.²¹ Toto čistě účelové rozhodnutí směřovalo ve svém skrytu ještě k většímu útoku na arcibiskupa a zásahu do jeho práv. Arcibiskup uvedené rozhodnutí krále neuznal, a odvolal se k papeži do Říma.²² Je třeba podotknout, že veřejně se tyto tvrdé zásahy do církevních práv zatím nedotýkaly Jenštejna jako osoby. Byly spíše zaměřeny proti duchovenstvu jako celku.²³ Zásadním projevem tohoto stavu bylo, že přestala být uznávána ze strany tehdejší státní moci a správy imunita kleriků, kteří podle církevního práva a závěrů pražské synody z roku 1349 byli vyňati z působnosti civilních soudů a podléhali pouze soudní pravomoci arcibiskupa a jeho soudních úředníků. Tak byl např. na přímý pokyn podkomořího Zikmunda Hulera počátkem roku 1392 státní na Novém Městě pražském nějaký klerik a o rok později taktéž na Novém Městě pražském jiný klerik upálen, aniž byla respektována arcibiskupova příslušnost v trestněprávní oblasti kléru.²⁴

Dva roky po svém návratu z Padovy je Jan z Pomuku jmenován generálním vikářem a současně v září 1389 dostává i vyšehradskou kanovnickou prebendu.²⁵ Jeho pravomoci jako generálního vikáře, upravené kanonickým právem, byly značně rozsáhlé.²⁶ Úřadovat začíná v době, kdy jsou na pořadu dne stále častější konflikty mezi králem a jeho úředníky na straně jedné a Jenštejnem a jeho aparátem na straně druhé. Konflikty kulminují během 2. poloviny roku 1392.²⁷ Neustálé výtky ze strany arcibiskupa, jeho stížnosti na vztah mezi státem a církví, roli krále jako ochránce církve apod. chápe Václav IV. jako skrytý útok na svou osobu. Protože záležitosti nebyly řešeny, uchyluje se arcibiskup k tomu jedinému, co mu zbývalo – k církevním trestům. Na jeho příkaz vydali generální vikář Jan z Pomuku a arcibiskupský oficiál Mikuláš Puchník na podkomořího Zikmunda Hulera půhon (předvolání) před arcibiskupský soud. Sebevědomý Huler odpověděl, že půhonu

◀ Detail listiny – notářská značka Jana z Pomuku (Johanes Welflini) na listině sepsané veřejným notářem Janem z Pomuku dne 5. listopadu 1376 pro Vyšehradskou kapitulou. Převzato z knihy *Posunuté milénium, 1050 let od založení pražského biskupství* (eds. Vratislav Vaníček, Jan Kotous). *Kotous Jan: Král a arcibiskup v době předhusitské z pohledu kauzy Jana z Pomuku. NLN, Praha 2024, str. 290.*

vyhoví, ale dostaví se v průvodu 200 kopiníků. Nato Jenštejn uvalil na Hulera církevní klatbu. Král reagoval tím, že nařídil královským městům dne 20. ledna 1393, aby podkomořímu Hulerovi složila přísahu věrnosti a poslušnosti.²⁸

V té době dochází k dalšímu oslabení Jenštejnových pozic. 14. února 1393 zemřela na svém vdovském sídle Hradci Králové císařovna – vdova Alžběta Pomořanská, která se Jenštejna často zastávala. V době jejího pohřbu přišla zpráva z Říma, kde nástupce Urbana VI., Bonifác IX. vydal 15. ledna 1393 bulu, na jejímž základě mělo být v Čechách a zemích, které náležely k Českému království, vyhlášeno Milostivé léto. Milostivé léto znamenalo pro krále a pro celou zemi značný finanční přínos. Bylo spojeno s plnomocnými odpustky pro poutníky, kteří navštívili 4 kostely. Pouť začínala symbolicky návštěvou Kolegiátního chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, místě přímo podřízenému papeži, kde nechal roku 1355 císař Karel IV. postavit oltář s tzv. památkou apoštola sv. Petra.²⁹ Pouť pokračovala návštěvou kaple Božího Těla na Dobytčím trhu – dnes Karlově náměstí, kde byly tradičně od doby Karla IV. vystavovány relikviáře s ostatky svatých, dále Svatovítského dómu a končila v Břevnově, v benediktinském chrámu sv. Markéty. Zahájení Milostivého léta bylo papežskou bulou stanoveno na neděli 16. března 1393 a mělo trvat do svátku Povýšení Svatého kříže 14. září 1393.

Milostivé léto bylo pro středověkého člověka opravdu zvláštní, posvátnou událostí a Václav IV. se svými rádci hodlal této mimořádné příležitosti využít. Chtěl požádat v jeho rámci papeže o zřízení dalšího – třetího biskupství v Čechách. Za zdroj financí pro novou diecési měly sloužit statky benediktinského kladrubského kláštera. Je velice pravděpodobné, že nové biskupství chystal pro svého rádce Václava Králíka z Buřenic, který byl nejen vynikajícím diplomatem, ale především oblíbencem římské kurie. Akce byla na královském dvoře naplánovaná a čekalo se vlastně jenom na okamžik, až zemře starý kladrubský opat Racek.³⁰ Stalo se však něco, s čím ani král, ani jeho okolí nepočítali. Po smrti opata Racka, kladrubští benediktini, poslušni svých regulí, přikročili k volbě, o které byl informován arcibiskup, král však nikoli. Volba proběhla 7. března 1393 a konvent zvolil kandidáta z vlastního středu – benediktinského řeholníka Olena. Nikdo neprotestoval a generální vikář dostal arcibiskupův pokyn, aby volbu potvrdil. Jan z Pomuku tak učinil před svědky, tři dny po volbě, 10. března 1393.³¹ Král byl zatím na svém hradě Žebráku a s největší pravděpodobností tak bleskovou akci arcibiskupa a jeho okolí nepředpokládal ani v nejmenším. Jeho reakce byla příznačná. Upadl do nekontrolovatelného výbuchu vzteku, který v té době byl pro něho charakteristický v případě, že se setkal s neúspěchem.³²

Na rozdíl od arcibiskupa, který pobýval na Roudnici, se Václav IV. zahájení Milostivého léta v neděli 16. března 1393 zúčastnil. Celý slavnostní začátek byl ovšem narušen nejenom vzplanutím Václava IV. proti arcibiskupovi v důsledku kladrubské záležitosti, ale i prohlášením exkomunikace na podkomořího Zikmunda Hulera. Domnívám se, že v historických souvislostech a za tehdejšího právního vědomí, chápalo pak okolí Václava IV., jeho rada a konec konců i on sám, jednání arcibiskupa a jeho úředníků v obou těchto případech jako zločin velezrady, opovržlivé porušení panovnické moci, tedy *crimen laese majestatis*...³³

UDÁLOSTI POSLEDNÍCH DNŮ

Podle dochovaných pramenů víme, že před vyhlášením Milostivého léta, tedy v pátek 14. března 1393 byl Jan z Pomuku v Praze a normálně úřadoval.³⁴ Zřejmě v té době se do arcibiskupova dvora, konkrétně k jeho nejvyšším úředníkům, Janovi z Pomuku a oficiálu Mikuláši Puchníkovi, donesly zprávy o situaci v králově okolí a o jeho pohledu na věc. Oba vysocí církevní hodnostáři si uvědomili, že jsou v bezprostředním ohrožení života a pravděpodobně během soboty 15. března 1393 prchli za arcibiskupem do Roudnice. Už ze samotného faktu jejich „útěku“ vyplývá možnost obavy z obvinění ze zločinu, který tehdejší právo trestalo smrtí. Nebyli jediní, kdo za arcibiskupem dorazil toho dne do Roudnice. Později se tam objevili i někteří členové královské rady, kteří přijeli snad ve snaze přemluvit arcibiskupa k návratu do Prahy, aby byl přítomen zahájení Milostivého léta a dohodl se s králem o odstranění sporných otázek.³⁵ O roudnickém jednání nemáme žádné přímé zprávy. Víme ovšem, že arcibiskup se s ohledem na královo hodnocení situace, právem obával obvinění z velezrady a tím i o svůj život a o život svých úředníků.³⁶ Víme také, že Jan z Pomuku a Mikuláš Puchník radili arcibiskupovi, aby s králem jednal. Za návrat do Prahy se přimlouval údajně i arcibiskupův hofmistr Něpr z Roupova. Osobně se domnívám, že stanovisko tohoto dvořana, který mohl mít svou osobou blízko k některým lidem z králova okolí, ale i ke králi samotnému se stalo pro návrat do Prahy rozhodující. Stalo se tak ovšem za podmínky, že k jednání mezi králem a arcibiskupem dojde na neutrálním území johanitské jurisdikce, v sídle komendy johanitského řádu u kostela Panny Marie pod řetězem „konce mosta“, kde platilo tzv. pražské právo postranní a kde se arcibiskup se svým doprovodem mohl cítit bezpečně. Místo mohlo vyhovovat i králi, protože generálním převorem johanitů v Praze byl v letech 1391–1397 Markolt z Vrutice, jeden z Václavových oblíbenců.³⁷

Z dalšího sledu událostí vyplývá, že arcibiskup zřejmě ve snaze prokázat dobrou vůli, vyjel v úterý 18. března 1393 ráno z Roudnice směrem na Prahu a rozhodl se vyčkat králova stanoviska k podmínce místa jednání v obci Kyje, která náležela arcibiskupovi a měla opevněný kostel. Do Kyjí za arcibiskupem dorazila později královská delegace, pravděpodobně stejného složení jako do Roudnice. Její členové se zaručili svým slovem, že král se s arcibiskupem rád setká a má zájem na nalezení smíru. Na druhé straně byl ovšem arcibiskupovi doručen německy psaný list

od krále, jehož obsah pravděpodobně královi poslové neznali a který mohl být pro arcibiskupa a jeho doprovod posledním vážným varováním. Cítuji zde jeho přibližný český překlad: „Ty arcibiskupe, vrať mi můj hrad Roudnický a jiné mé hrady a klid se mi z mé země české! Pakli se oč pokusíš proti mně nebo mým lidem, nechám Tě utopit, aby byl konečně pokoj. Přijed' do Prahy!“³⁸ Zůstává otázkou, zda se Jan z Jenštejna s obsahem tohoto listu svěřil svým lidem...

V úterý 18. března 1393 přijel arcibiskup se svým doprovodem z Kyjí do Prahy. Vrátil se do svého sídla, které tehdy bylo na Malé Straně v prostoru ohraničeném dnešní Mosteckou a Josefskou ulicí. Spolu s ním se vrátili i hlavní aktéři pozdějších tragických událostí, Jan z Pomuku, Mikuláš Puchník, Něpr z Roupova a míšeňský probošt Václav Knobloch. Celý následující den, 19. března 1393 probíhala mezi královými zmocněnci a arcibiskupovými úředníky poměrně složitá jednání, jejichž výsledkem měla být smlouva mezi králem a arcibiskupem řešící sporné záležitosti. Vzhledem k pozdějšímu vývoji situace se osobně domnívám, že k těmto jednáním docházelo v prostorách svatovítské kapituly, v její kapitulní síni, za aktivní účasti některých kanovníků, zejména jejího děkana a vynikajícího právníka Bohuslava z Krňova.³⁹ Podle závěrů jednání měla být smlouva podepsána na společném, již v Roudnici dohodnutém, setkání krále s arcibiskupem v prostorách komendy johanitského řádu 20. března 1393.

INTERMEZZO – POSTAVENÍ A ÚLOHA CÍRKEVNÍHO PRÁVA V ČECHÁCH KONCE 14. STOLETÍ

Spor o postavení a úlohu církevního práva v Čechách nebyl v době Václava IV. zdaleka prvním sporem z této oblasti. První opravdu velký spor je u nás zaznamenán v době Přemysla Otakara I. Roku 1215 vysvětil papež Inocenc III. v době konání Lateránského koncilu na pražského biskupa dosavadního králova kancléře a probošta pražského Ondřeje (biskupem 1215–1224). Podle Palackého byl tento biskup „muž velice činný, přísných mravův a neoblomné povahy, horlil zvláště pro práva, výsady a vzácnosti moci církevní“.⁴⁰ Záhy se rozpoutal doslova boj mezi biskupem Ondřejem a vládními úředníky krále Přemysla Otakara I. Když biskup u krále nezískal podporu, uvalil 6. října 1216 na celou českou zemi interdikl a odstěhoval do Říma. Situace byla velmi vážná, protože tehdejší papež Honorius III. upozornil 22. června 1217 krále na povinnost dodržovat právo církve a současně přikázal nejbližším metropolitům – arcibiskupům v Mohuči a Ostřihomi, aby vyhlášený interdikl respektovali. O co se tehdy jednalo? Prakticky o totéž jako v době Jana z Pomuku. Souzení kleriků laickým soudem, jejich trestání potupnou smrtí, udělování investitury králem atp. Tehdy ovšem celá věc skončila smírem a král vydal 2. července 1217 slavnostní bulu, kterou na počest svatých patronů a blahoslavených mučedníků Víta, Václava a Vojtěcha, vrací české církvi veškerá práva, svobody a výsady, o něž byl veden spor. Papež tuto bulu slavnostně potvrdil, a tak byl uzavřen vlastně první konkordát mezi Svatým Stolcem a Českým státem. Je ovšem příznačné pro náš region, že se biskup Ondřej přes své vítězství a uzavřenou smlouvu, pro velký počet osobních nepřátel namohl do Prahy vrátit. Zemřel v Itálii v Castellmare v roce 1224.

Lze konstatovat, že stálá pravidla pro aplikaci církevního práva u nás přinesla až doba prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Jím koncipované předpisy, přijaté na prvním pražském provinčním sněmu – synodě v roce 1349 a slavnostně potvrzené Karlem IV., známá *Statuta Ernesti*, jsou prvním uceleným zákoníkem církevního práva v Čechách. Tento kodex znamenal ve své podstatě obnovu církevní kázně jak u duchovenstva, tak u laiků. Podle kodexu Arnošta

z Pardubic jsou církevní soudy věcně příslušné nejen pro kauzy z oblasti církevní s imunitou osobní a věcnou, ale také pro kauzy smíšené, či dokonce spory jakéhokoli obsahu, kdykoli světský soud žadatele odmřštil.

Václav IV. *Statuta Ernesti* pochopitelně nezrušil. To si nemohl dovolit, už vzhledem k památce svého otce. Ale více než toleroval jejich porušování. Ani jeho nedobré vztahy s arcibiskupem, rozdělení české církve na stranu krále a na stranu arcibiskupa nebo samotné přiklání církve představitelů jednou na stranu Říma, podruhé na stranu Avignonu, postavení a úlože církve v českém prostředí pochopitelně neprospívalo a ve své podstatě bylo jedním z důvodů pozdějšího revolučního vzplanutí.

POSLEDNÍ DEN

Ve čtvrtek 20. března 1393 v dopoledních hodinách uvítal v prostorách johanitské komendy u Panny Marie pod řetězem převor Markolt z Vrutice arcibiskupa Jana z Jenštejna s jeho doprovodem, v němž byli generální vikář Jan z Pomuku, oficiál pražského arcibiskupství Mikuláš Puchník,⁴¹ míšeňský probošt Václav Knobloch a arcibiskupův hofmistr Něpra z Roupova. O průběhu jednání jsme poměrně podrobně informováni ze dvou žalob, které poslal Jan z Jenštejna do Říma.⁴² Samotná událost byla také zpracována řadou autorů a výtvarných umělců.⁴³ Skutečností zůstává, že král přišel na jednání v doprovodu svých rádců, mezi kterými pravděpodobně nechyběl ani podkomoří Zikmund Huler. K čemu došlo po příchodu krále, se můžeme pouze domnívat nebo rekonstruovat z pozdějších událostí. Většina autorů se domnívá, že arcibiskup uvítal zřejmě krále nevhodnými slovy, namířenými proti špatným rádcům a to stačilo, aby impulzivní král prohlásil vše, co bylo dohodnuto, za zrušené.⁴⁴ Vyčetl arcibiskupovi, že zasahuje do práv královské komory ve věci židů, kteří spadají do výlučné kompetence krále, že exkomunikuje z církve jeho úředníky, prohlašuje je za kacíře a obviňuje z hlásání bludů. Nepomohlo ani sebezpokorení arcibiskupa, který před králem poklekl, ani pokus Něpra z Roupova, krále zadržet.⁴⁵ Král další jednání jednoznačně odmítl, přičemž začal údajně vyhrožovat jednotlivcům z arcibiskupova doprovodu utopením. Zřejmě již venku, před johanitskou komendou, král rozkázal svým ozbrojencům, aby z arcibiskupova doprovodu zadrželi Jana z Pomuku, Mikuláše Puchníka, Václava Knoblocha a Něpra z Roupova. Měli být odvedeni na Hrad do kapitulní síně, kde se měla sejít svatovítská kapitula, a kde si král hodlal objasnit, kdo z arcibiskupových úředníků měl největší podíl na sporných událostech. Arcibiskup se mezitím vrátil do svého sídla a později opustil Prahu.

V době Jana z Pomuku tvořila kapitula u sv. Víta poradní sbor arcibiskupův a jeho senát. Tehdy platné církevní právo dekretální vázalo těsněji biskupa na poradu s kapitulou a votum kanovníků mělo rozhodující vliv na platnost biskupova právního úkonu. Biskup byl povinen jednat „cum consensu capituli“. A právě této skutečnosti si byl Václav IV., který patřil mezi nejinformovanější vládců své doby, velmi dobře vědom. Proto také přikázal odvést zatčené preláty do kapitulní síně. Zde se shromáždili ti členové svatovítské kapituly, kteří byli v té době v Praze přítomni. V jejich čele stál děkan kapituly, významný právník, profesor pražské

▲ Původní prostor johanitské komendy u kostela Panny Marie pod řetězem v Praze. Zde patrně došlo ke scéně mezi arcibiskupem Janem z Jenštejna a králem Václavem IV. Současný stav.

▲ Kostel Panny Marie pod řetězem. V těchto místech došlo pravděpodobně k zatčení generálního vikáře Jana z Pomuku, arcibiskupského oficiála Mikuláše Puchníka, míšeňského probošta Václava Knoblocha a Něpra z Roupova, arcibiskupova hofmistra.

university Bohuslav z Krňova. Bohužel se nikde nedochoval ani náznak toho, o co králi v kapitulní síni šlo. Můžeme se jenom domnívat, když stavíme na poznámce, kterou král pronesl ještě v johanitské komendě, že mu šlo především o stížnost (žalobu) Jana z Jenštejna, kterou arcibiskup předal jménem duchovenstva i jménem svým, počátkem října 1392, během zasedání zemského soudu, královské radě, a která ve 13 bodech poukazovala na příkoří a protizákonné skutky, kterých se dopouštěla státní moc proti církvi. Současně vinila krále, že zanedbává své povinnosti jako ochránce víry a církve.⁴⁶ Pravděpodobně se mělo také vyjasnit, zda byla kapitula dotazována k volbě kladrubského opata a v případě exkomunikace podkomořího Hulera. Zdá se, že se někdo z králova okolí mylně domníval, že v případě absence stanoviska kapituly budou obě uvedená rozhodnutí, učiněná arcibiskupovými úředníky, neplatná. Jménem kapituly komunikoval s králem její děkan Bohuslav z Krňova. Ten se zřejmě dostal s králem do ostré diskuse, když se mu snažil marně vysvětlit, že ve věci stvrzení volby opata nebo exkomunikace kohokoli, není povinností arcibiskupa žádat o souhlas kapitolu. Král, když slyšel, co slyšet nechtěl, patrně dostal opět jeden ze svých záchvatů vzteku a při diskusi s Bohuslavem z Krňova jej udeřil jilcem svého mečíku do hlavy, až mu vytryskla krev. Osobně se domnívám, že mu brilantní právník, kterým Bohuslav z Krňova bezpochyby byl, vytkl jeho jednání a řekl mu, že podle „privilegia fori“ nemá právo zatknout, vyslýchat nebo soudit představitele kléru. Pravděpodobně mu v této souvislosti připomněl i platná Statuta Ernesti, která stvrdil císař Karel IV.⁴⁷

Když výsledky na Hradě v kapitulní síni skončily pro královskou stranu fiaskem, jsou odvedeni zbylí zatčení na Staroměstskou radnici, aby byli podřízeni jurisdikci městského práva, podle něho vyslychání a souzení. Snad to byla iniciativa podkomořího Zikmunda Hulera, který věcnou a místní působnost církevního práva neuznával, a který měl s odsuzováním kleriků v Praze bohaté zkušenosti.

Nehodlám se zde zabývat otázkou, zda byl král přítomen výsledku zajatých prelátů na Staroměstské radnici nebo zda na Staroměstskou radnici byl veden i Něpr z Roupova nebo zda byl jako šlechtic izolován v purkrabství na Hradě. Podle pravidel tehdejšího trestního řízení, které zpracoval kdysi Zikmund Winter, měl zatýkácí právo městský rychtář, který ovšem nesměl zatýkat osoby šlechtické a obecně kněze.⁴⁸

O našem inkriminovaném případě se nám nedochovaly bohužel žádné záznamy. Předpokládáme, že Jan z Pomuku, Mikuláš Puchník a Václav Knobloch byli odevzdání městskému právu na příkaz krále, tlumočeného podkomořím. Z čeho přesně byli obviněni, nevíme. Protože začátkem a základem trestního procesu byla žaloba a současně platila zásada, nebylo-li žalobce, nebylo soudce, zůstává

otázkou, kdo v tomto procesu byl žalobcem. Asi těžko přímo král, spíše v jeho zastoupení podkomoří, který měl ostatně v působnosti královská města. V inkriminovaném případě, kde bylo více žalovaných a žalobce si nebyl jist „kdo je hlavní strůjce“, mělo být na ně „puštěno právo“. Když chyběli svědci, nastoupilo právo útrpné. V našich právních pramenech se jeho užívání objevuje koncem 13. století. Mučení převzali z Itálie a začali je používat, nejprve úředníci královské komory. Od nich to převzaly městské soudy. Koncem 14. století u nás bylo jeho používání obecně rozšířené.⁴⁹

Na Staroměstské radnici v té době nebyla mučirna. Nacházela se na Staroměstské rychtě, která stála na rohu dnešního Můstku a Rytířské ul., v místech současné Hygienické stanice hl. m. Prahy. Sem byli přivedeni tři obvinění, generální vikář Jan z Pomuku, arcibiskupský oficiál Mikuláš Puchník a míšeňský probošt Václav

► Schodiště do prostoru bývalé mučirny na Rychtě Starého města pražského. Současný stav.

▼ Budova Hygienické stanice hl. m. Prahy na rohu ulic Na Můstku a Rytířské. Dnešní stav.

Knobloch a čekalo se, až se dostaví král. Tady je třeba poznamenat, že k mučení, jak píše Winter „scházeli se páni počtem hojným... jako by divadlo bylo, a při trápení popíjeli víno a pivo a pojídali krmě...“ V archivech našich měst se dochovaly účty „za víno a pivo při trápení“. A že se přítomní konšelé – soudci často při trápení opili, vypovídají archivky bezpečně.⁵⁰ Nejinak tomu bylo asi i v našem případě.

Po příchodu krále bylo nejprve přikročeno k mučení míšeňského probošta Knoblocha. Byl již na mučidlech, tj. patrně zavěšen na kladce skřípce, když někdo z přítomných zakročil v mučírňě v jeho prospěch, protože od mučení bylo na poslední chvíli upuštěno. Pak byl na řadě Mikuláš Puchník, který byl natažen na skřípec, „štosován“ a byly mu kladeny otázky. Zcela podle tehdejšího „trestního řádu“, „jestliže se nesezná, tehdy má pálen býti v jeden bok, tak aby znamenitý pryskýř měl, a potom opět má tázán býti“. Jestliže opět nemluví, pak má pálení pokračovat na druhém boku. Pravidlem bylo, že pak byl mučený sňat a ve výslechu mělo být

▼ Pravděpodobný prostor bývalé mučírny Rychty Starého města pražského. Současný stav. Každoročně je v této prostoře celebrována 20. března mše sv. na památku umučení sv. Jana.

▲ Karlův most – Reliéf sv. Jana Nepomuckého v místě shozu.

pokračováno druhý den stejným způsobem. Pálení se provádělo silnou svíci nebo svazkem svíček. Ne nějakou „pochodní“ jak se někdy uvádí. Dochovaly se totiž opět účty za provazy a svíčky „pro candelis ad torturam...“ za provazy na skřípec ke štosování a za svíčky k pálení.⁵¹ Podle pozdějších záznamů se zdá, že Mikuláše Puchníka „kat šetřil“. Je to zřejmé i z toho, že již čtvrtý den po svém zatčení a mučení byl Mikuláš Puchník v úřadě.⁵²

Nakonec si nechali Jana z Pomuku. Bylo to celkem logické. Jan byl „alter ego“ arcibiskupa, byl to vykonavatel jeho vůle, byl to nakonec on, kdo podepsal – schválil volbu kladrubského opata. Jan z Pomuku byl ovšem mj. i vynikajícím právníkem, který získal ceněný titul doktora dekretů na zahraniční, velmi prestižní padovské univerzitě. I z toho titulu můžeme usuzovat, že koncipoval pro svého arcibiskupa určité závažné materiály, mj. pravděpodobně stížnost na poměry v Českém království, kterou Jan z Jenštejna předložil počátkem října 1392 královské radě. O průběhu vlastního mučení, které Jan z Jenštejna označil ve své relaci do Říma příhodným termínem „martirizati“ se dochovalo, kromě Jenštejnových sdělení, značné množství zpráv, počínaje Ludolfem Zaháňským, přes mnohá svědectví pozdější. Je prokázáno, že se mučení zúčastnil Václav IV. osobně. Vzpomeňme, jak uhodil jilcem svého mečíku Bohuslava z Krňova, Podobně se zachoval i u Jana

z Pomuku, který se „právu útrpnému“ podrobil zcela. Jako právník se určitě snažil svým „soudcům“ oponovat. Upozornil je zřejmě na skutečnost, že jim nepřísluší soudit kleriky pro jakékoli záležitosti trestněprávní. Jinak, cituji „...soudce světský přestupuje hranice své moci a bude stížen vyloučením z církve...“ A polemizoval i s přítomným králem, kterému měl podle Ondřeje z Řezna a jeho Kroniky papežů a císařů římských říct do očí, že je špatný král a jen ten je hoden jména krále, kdo dobře vládne. U dalších otázek se odvolal zřejmě na zachování kněžského tajemství, slib poslušnosti církvi a... mlčel.⁵³

Výzkum pozůstatků provedený antropologickým oddělením Národního muzea v Praze pod vedením Emanuela Vlčka potvrdil v Janově případě kruté mučení. Vyslovený závěr Vlčkovy komise vcelku odpovídá informacím z dochovaných a shora uvedených relací Jana z Jenštejna, Ludolfa Zaháňského nebo pozdějších sdělení. Jan z Pomuku po skončení mučení ještě žil. Oba jeho společníci Mikuláš Puchník a Václav Knobloch byli údajně donuceni podepsat prohlášení, že neřeknou nic o svém zatčení a mučení.⁵⁴ Zmučený, polomrtvý generální vikář byl svázan do kozelce a s roubíkem – dřevěnou hruškou – v ústech vložen do pytle a vláčen ulicemi až na Karlův most. Pravděpodobně zemřel cestou. Do Vltavy bylo vhozeno 20. března 1393 v 9 hodin večer již mrtvé tělo.

NEPRÁVEM OPOMÍJENÝ PRAMEN

A zde se dostáváme k jednomu neprávem opomíjenému prameni. Na začátku této studie jsem uvedl, že 90. léta 14. století jsou často hodnocena jako léta podivné vlády Václava IV. Rozpory v tehdejší společnosti byly tak hluboké, že zapříčinily vznik opozice, která měla již všechny znaky opozice královské. Výjimečný doklad nalézáme v dílku „Knížky o hře šachové“, z konce 14. století, kde je podávána v pravdě sžíravá kritika panování Václava IV. v duchu i tendencích tvořící se šlechtické opozice. Vlastní kritika směřuje především proti královým rádcům a proti tomu, že král vytváří svou radu, především z nižší šlechty. Vedle požadavku odstranění nedobrých královských rádců, je tu i další požadavek, který je předzvěstí

- ▼ Barokní mřížka s křížkem připomínající místo vhození těla sv. Jana Nepomuckého z Karlova mostu do Vltavy v 9 hodin večer 20. března 1392. Současný stav.

nástupu stavovského státu. Kontrola královské moci má být totiž nejen v rukou rady, ale i celé obce království. Autor tohoto spisku již jasně přechází od kritiky královské moci k programu jejího omezení, přičemž formou a způsobem, jak toho dosáhnout je stavovské uspořádání státu. A tím je také jasně vysloven požadavek oprávněnosti vzpoury proti nehodnému králi. Jen spravedlivý král sedí pevně na svém trůně. Tedy král nespravedlivý, který ubližuje zemi a řádu, bude svržen.⁵⁵ A to bylo přesně to, čeho se Václav IV. a jeho okolí nejvíce obávali. A protože jeho největším, zcela otevřeným kritikem a ke všemu ještě vybaveným mimořádnými pravomocemi, byl arcibiskup Jan z Jenštejna, viděl pochopitelně král a všichni, kteří byli na něm závislí, největšího nepřítele především v něm a v jeho úřednících. V této souvislosti je možno uvést, že hlavními důvody králových obav byla možnost povstání a následného sesazení z trůnu. Bezprostřední příčinou pak z králova pohledu bylo zcela svévolné a královskému majestátu odporující, potvrzení volby kladrubského opata. Z připravovaného a bohužel neschváleného zákoníku z doby Karla IV. *Maiestas Carolina*, můžeme poměrně lehce dovodit, co tehdejší „legislativa“ považovala za zločin urážky majestátu – velezradu. V rubrice LXXXVIII. stanoví zákoník s odvoláním na právní obyčej celkem tři případy: zradu, úklad proti králi (jeho životu a zdraví nebo příslušníkům jeho rodu), úklady proti jednotě země a jejím pevnostem.⁵⁶ Podle Václava IV. a jeho rádců byly zřejmě v případě arcibiskupa splněny všechny tři případy. Na arcibiskupa král dost dobře nemohl. Pravděpodobně jeho násilné odstranění by znamenalo občanskou válku. A tak si „schladil žáhu“ na jeho zástupci, který měl odvahu postavit se mu tváří v tvář.

ZÁVĚR

Tragický konec Jana z Pomuku předznamenává složitá sociálněpolitická situace v tehdejších Čechách, umocněná výraznými osobnostmi hlavních protagonistů, totiž Václava IV. a Jana z Jenštejna. Václav IV. a jeho nejbližší okolí se řídí při výkonu panovnické moci zásadou, kde panovník je chápán jako pán světa a co se mu zalíbí, má platnost zákona. Ve vztahu k církvi je jejich jediným cílem přetvořit jí v „instrumentum regni“.⁵⁷ V této souvislosti jakékoli pokusy o samostatné rozhodování a samostatné přístupy, mimo rámec panovníkovy vůle, jsou chápány jako zločin urážky majestátu, tedy velezrada. Jestliže arcibiskup Jan z Jenštejna při svém nekompromisním citění obhajoval práva církve, stvrzená pro českou provincii církevními regionálními sněmy, musel se dostat logicky do neřešitelného konfliktu

▼ Hrob sv. Jana Nepomuckého v chrámu sv. Víta v Praze. Současný stav.

se státní – panovnickou mocí. Příčinou sporu mezi králem a arcibiskupem nebyla pouze volba kladrubského opata, ale dlouhodobý kompetenční spor o církevní imunity a působnost církevního práva, a to navíc v období papežského schizmatu. Zajetí Jana z Pomuku, Mikuláše Puchníka a Václava Knoblocha a jejich odevzdání městskému právu bylo flagrantním porušením tehdy platného práva.

Svatojanská legenda, tak jak vykryštovala v období baroka, je krásná a časem nabyla na objemu. Historická pravda je někdy mnohem syrovější, ale také vznešenější než jakékoli legendy. Václav IV. nařídil Jana z Pomuku popravít utopením, ne odklidit, jak se dosud většina autorů domnívala, ale zcela regulérně popravít. Už to, že byl svázán do kozelce s roubíkem v ústech a vložen do pytle, tomu odpovídá. Kdyby jej chtěli odklidit, měli dost jiných možností než zmučeného kněze házet uprostřed hlavního města, na nejrušnější městské spojnici do Vltavy. Historie ukazuje Jana z Pomuku, svatého Jana Nepomuckého, ne jako člověka, který se „dne 20. března ocitl v nesprávnou chvíli sice na správné straně, ale na špatném místě“ (Vít Vlhas), ale jako hluboce věřícího kněze, vědomého si své kněžské přísahy a povinností svěřených mu vysokým církevním úřadem, poslušného až k smrti, ale také právníka stojícího nekompromisně na straně práva, spravedlnosti a pravdy, o které byl z hloubi duše přesvědčen.

Na úplný závěr ještě jedna okolnost, která může podpořit vyslovenou hypotézu o vině a trestu Jana z Pomuku. Je to otázka, proč nebylo tělo tohoto vyšehradského kanovníka, který měl na Vyšehradě svůj dům a kapitolu často jako právník zastupoval, pohřbeno v kolegiálním chrámu sv. Petra a Pavla nebo jinde na Vyšehradě, jak bylo u členů tohoto církevního společenství tehdy a dosud je obvyklé.⁵⁸ Odpověď je prostá. Představeným kapituly, jejím děkanem, který kapitolu řídil v době Janova kanonikátu, byl přední králův oblíbenec Václav z Buřenic, řečený Králík.⁵⁹ Lze se domnívat, že tento vysoký prelát, pozdější králův kancléř a olo-moucký biskup, byl velmi dobře informován o celém případě a pravděpodobně ovlivnil kapitolu, aby se k Janovi z Pomuku v té době nehlásila, a aby na Vyšehradě nebylo uloženo tělo jejího člena, obviněného ze zločinů proti králi a potupně popraveného.⁶⁰

Historicko právní rozbor vyšel poprvé v Právněhistorických studiích v roce 2014 pod názvem „K otázce viny a trestu Jana z Pomuku“. Od té doby jsem zpracoval a vydal ještě podrobněji některé události ze světcova života. Vždyť Jan Velflínův, jak se sv. Jan ve skutečnosti jmenoval, byl právníkem a notářem, ve své době opravdu významným. A tato skutečnost mne také vedla k tomu, že jsem navrhl, aby prázdná nika v podstavci sochy byla doplněna reliéfem zobrazujícím nejen světcův podpis, ale také jeho notářskou značku, kterou na většině dochovaných listin používá.

V pondělí 1. prosince 2025 požehnal dr. Zdeněk Mareš, Th.D., děkan katedrály sv. Mikuláše, nově zrestaurovanou sochu sv. Jana Nepomuckého. Slavnostnímu aktu byli přítomni primátorka města doc. Dagmar Škodová Parmová a náměstek primátorky JUDr. Tomáš Bouzek. Socha vytvořená v roce 1745 sochařem Josefem Dietrichem je od roku 2005 kulturní památkou. Restaurování sochy trvalo několik měsíců a zahrnovalo omytí vysokotlakým parním čističem, odstranění biologických nečistot a nánosů, konsolidaci kamenného materiálu, doplnění chybějících částí na soklu a opravu prasklin. Při obnově sochy byla na podstavec také nově osazena pískovcová deska s ručně vytesaným motivem notářské značky Jana Nepomuckého a faksimilí jeho vlastnoručního podpisu.

Na začátku jsem si dovolil parafrázovat Kennedyho slavnou větu „Neptej se, co může udělat tvá země pro tebe. Ptej se, co můžeš ty udělat pro svou zemi“. Chtěl bych se však vyznat ještě z jedné věci. Moje rodina, žije v tomto městě již 126 let. Psal se rok 1910, kdy přišel můj dědeček Matěj Kotous, do té doby velitel četnické stanice v Římově, se svou rodinou do Českých Budějovic. Narodil se v malé vesnici Klášter u Nepomuka. Ve vesnici, kde v době života sv. Jana Nepomuckého stával významný cisterciácký klášter. Tam údajně před sochu P. Marie Zelenohorské, dnes paládia města Vídně, si Janovi rodiče měli vyprosit jeho narození. K osobě sv. Jana mne tedy váže nejenom profesní, ale i rodová vazba. A proto mi je taky tato socha tak blízká...

Chtěl bych na závěr poděkovat všem, kteří ze strany města můj záměr akceptovali a podpořili. Z vedení města je to především náměstek primátorky JUDr. Ing. Tomáš Bouzek, Ing. Irena Tomandlová, paní Barbora Janoušová a další

◀ Požehnání nově zrestaurované sochy sv. Jana Nepomuckého. Zleva děkan Dr. Zdeněk Mareš, JUDr. Jan Kotous, primátorka doc. Dagmar Škodová Parmová, náměstek primátorky JUDr. Tomáš Bouzek.

pracovníci, kteří se podíleli na přípravě smlouvy o restaurování. Rád bych poděkoval pracovníku Národního památkového ústavu PhDr. Romanu Lavičkovi Ph.D. za odbornou pomoc a také archeoložce JčM Mgr. Zuzaně Thomové Ph.D. za nasměrování. Za rodinu pak moje manželka PhDr. Marta Kotousová mne v mém úsilí nejen podporovala, ale s darem vřele souhlasila. Zvláštní poděkování pak patří restaurátorovi MgA. Miro Žáčokovi, který vlastní restaurování provedl ke spokojenosti nás všech.

Finis coronat opus!

▲ Detail sochy sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích Na Sadech. (Celek sochy obálka a str. 2.)

POZNÁMKY

1. Pro potřeby této studie používám uvedeného jména českého národního světce. Jan z Pomuku je znám rovněž jako Joannes Welfini de Pomuk, Jan Nepomucký, doktor Johánek apod.
2. Prof. MUDr. RNDr. h. c. Emanuel Vlček, DrSc., nar. 1. 3. 1925 Rožmitál pod Třemšínem, zemř. 24. 10. 2006 Praha, vedoucí antropologického odd. Národního muzea v Praze.
3. Vlček E.: *Mučedník Jan z Pomuku čili svatý Jan Nepomucký*. In: *Osudy českých patronů*, Zvon, Praha 1995, str. 261–297.
4. Mons. Prof. ThDr. Jaroslav Václav Polc, nar. 14. 9. 1929 v Chicagu, zemř. 15. 1. 2004 v Praze, ředitel knihovny Lateránské univerzity v Římě, děkanem KTFUK Praha 1997–2002.
5. Vlnas Vít.: *Svatý Jan Nepomucký česká legenda*, Praha 2013.
6. Stejskal Fr.: *Svatý Jan Nepomucký I., II.*, nákladem „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“, Praha.
7. Pekař J.: *Tři kapitoly o sv. Janu Nepomuckém*, Praha 1921.
8. Pekař J.: *Tři kapitoly o sv. Janu Nepomuckém*. In: *Z duchovních dějin českých*, Melantrich, Praha 1941, str. 142.
9. Viz Vlnas V.: *Jan Nepomucký česká legenda*, str. 301.
10. Viz Urfus V.: *Jan Tomáš Vojtěch Berghauer*, Karmelitánské nakl. Kostelní Vydří, 1997, str. 79.
11. Urfus V.: *Tamtéž*, str. 79.
12. Kejř J.: *Husův proces*, Vyšehrad, Praha 2000.
13. Spěváček J.: *Václav IV. 1361–1419*. Svoboda, Praha 1986, str. 210.
14. Pověst o zpovědním tajemství se rozšířila koncem 15. století. Lze konstatovat, že v Janově případě šlo zřejmě o povinnost zachování „kněžského tajemství“ vyplývajícího z Janova kněžského slibu při svěcení.
15. Podrobně celou „labskou záležitost“ popsal Stejskal Fr.: *Svatý Jan Nepomucký*, díl I. Praha 1921, str. 108–109.
16. Text je uveřejněn v *Codex juris municipalis regni Bohemiae*, sv. II., str. 791–794, č. 619. Autorem má být králův protonotář Vlachník z Weitmile.
17. Spěváček J.: cit. dílo, str. 215.
18. Viz Holinka R.: *Církevní politika Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI.*, Bratislava 1933.
19. Polc J. V.: *Svatý Jan Nepomucký*, str. 100–116.
20. Zikmund Huler z Orlíka, pocházel z chebské měšťanské rodiny, byl původně konšelem v Praze, pak podkomořím. Svůj úřad vykonával až do roku 1405, kdy byl usvědčen z podvodu a sťat na Staroměstské radnici v Praze.
21. Text nálezu uveřejněn v *Codex juris municipalis regni Bohemiae* II., str. 788–791, č. 618. Podle královy vůle se nikdo nesměl odvolat k soudům do Norimberka nebo Magdeburku, jak bylo tehdy obvyklé. Odvolacími soudy se staly Litoměřice a Staré Město pražské.
22. Viz Zítek J.: *Ke sporu Jana z Jenštejna s Václavem IV.* In: *Časopis katolického duchovenstva*, 50, 1909, str. 216–217.
23. Spěváček J.: *Václav IV.*, str. 216.
24. Polc J. V.: *Svatý Jan Nepomucký*, str. 178, 221.
25. Kotous J.: *Svatý vyšehradský notář*. In: *Ad notam* 4/2013, str. 28–31. Vlnas V.: *Johánek z Pomuku – sv. Jan Nepomucký jako kanovník vyšehradský*. In: *Královský Vyšehrad IV.*, vydal Král. kol. kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha 2012, str. 184–187.
26. Generální vikář byl arcibiskupovým zástupcem in spiritualibus, zcela ve smyslu dekretu papeže Inocence III., vydaném na IV. obecném sněmu lateránském v roce 1215, který zmocnil diecéšní biskupy, aby si ve správě diecése přibrali pomocníka (vicarius) jemu ve všem poddaného a poslušného (obediens et subiectus). Úřad generálních vikářů dále upravily dekrety papežů Bonifáce VIII. a Klimenta V. počátkem 14. století. U nás bylo hlavním účelem zřízení funkce generálních vikářů omezení moci arcijáhnů, která vzrostla nepřiměřeně na úkor moci biskupské. Arcibiskup Arnošt z Pardubic celou záležitost řešil komplexně na provinční církevní synodě v roce 1349, kdy zúžil např. soudní moc arcijáhnů na otázky manželství a na správu církevního jmění v jejich obvodech a toto rozhodnutí vložil do známých Statut Ernesti. I v současnosti mají generální vikáři rozsáhlé pravomoci. Jejich kompetence ovšem končí s výkonem funkce ordináře, který je ustanovil.

27. Podrobně o událostech 2. pol. roku 1392 viz u Polc J. V.: *Svatý Jan Nepomucký*, Zvon, Praha 1993, str. 200 a násl.
28. Stejskal Fr.: cit. dílo, str. 113–114.
29. Viz Soukupová H.: *Pisánský oltář apoštola Petra v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě*. In: Královský Vyšehrad IV., vydala Král. kol. kapitula sv. Petra a Pavla, Praha 2012, str. 166–176.
30. Přesný datum úmrtí opata Racka není známo. Pravděpodobně k tomu došlo na přelomu února a března 1393.
31. Volbou opata Olena se zatím nejpodrobněji zabýval Tomek V. V.: *Dějepis města Prahy III.*, Praha 1892–1905, str. 369 a násl., viz Polc J. V.: cit. dílo str. 222 a násl.
32. O nekontrolovatelných výbuších vzteku u Václava IV. se zmiňuje ve svých relacích do Říma Jan z Jenštejna. K podobné reakci došlo i v případě exkomunikace Zikmunda Hulera jak uvádí Polc J. V. v pozn. 77 v cit. díle na str. 413.
33. K tomu lze vztáhnout hypotézu F. M. Bartoše, který ve své práci Čechy v době Husově. In: *České dějiny II/6*, Praha 1947 uvádí návštěvu anglického prince a švagra Václava IV. Jindřicha z Derby (pozdějšího krále Jindřicha IV.) v Praze. Bartoš se domnívá, že Václav IV. se mohl obávat, aby v Čechách nedošlo k podobnému vývoji jako v Anglii Richarda II. S názorem F. M. Bartoše polemizuje Polc J. V.: cit. dílo str. 204–205, ale nevyvrací ho.
34. Polc J. V.: cit. dílo, pozn. 78, str. 413, cituje pramen uvedený v Acta curia Romana, čl. XXVI, str. 423.
35. Mezi ně patřil např. spor s markrabětem Prokopem, exkomunikace podkomořího Hulera, tzv. „židovská otázka“, apod.
36. Viz cit. pramen u pozn. 31. Král 14. 3. 1393 otevřeně prohlásil, že arcibiskupa a jeho úředníky zabije a utopí. Polc J. V.: cit. dílo, str. 227.
37. Kotlářová S.: *Jan III. z Rožmberka*, Veduta, České Budějovice 2010.
38. Překlad podle Polc J. V.: cit. dílo, str. 231.
39. Jedním ze stěžejních bodů této dohody měla být klausule odvolávající exkomunikaci Zikmunda Hulera. Smlouva neřešila záležitosti moravského markraběte Prokopa, protože se dotýkaly choulostivé otázky dvojpapežství a sesazení děkana Vyšehradské kapituly Kuneše z Veselé, důrazného zastánce avignonské orientace.
40. Palacký F.: *Dějiny národu českého*, I. díl, L. Mazáč, Praha 1930, str. 306.
41. Mikuláš Puchník je někdy označován „*officilis aut vicarius generalis*“. Zde má patrně základ myšlenka, že byl „druhým“ generálním vikářem Jana z Jenštejna.
42. Jenštejnovy žaloby jsou jediným autentickým zdrojem. Jsou obsaženy v Acta in curia Romana (vyd. P. de Vooght) a v Materia abbreviata. Viz pozn. 88 v Polc J. V.: cit. dílo, str. 413.
43. Známa je např. ilustrace Petra Maixnera pro Českomoravskou kroniku K. V. Zapa z let 1865–66 a další.
44. Asi nebude daleko od pravdy názor, že král přišel na jednání již poněkud „posílen“.
45. Král, který Něpra pravděpodobně blíže znal a jeho příbuzní se patrně nacházeli mezi jeho milci, měl údajně Něprovi říct: „Odstup ode mne nebo Ti dám srazit hlavu.“
46. Spěvák J.: *Václav IV. 1361–1419*, Svoboda, Praha 1986, str. 217 a násl. Text vložený Acta in curia Romana, čl. I.–XIII. Viz pozn. 41.
47. Král nechal Bohuslava z Krňova svázat a odvést v poutech do purkrabského vězení na Hradě. To mu patrně zachránilo život. Purkrabím byl Ota z Bergova, který byl o rok později jedním z hlavních iniciátorů vzpoury proti králi. Někteří autoři uvádějí, že spolu s Bohuslavem z Krňova byl do purkrabského vězení odveden i Něpr z Roupova. Je třeba dodat, že Václav IV. se v případě těchto osob již k ničemu nevracel. Bohuslav z Krňova se v poklidu dožil roku 1405 a Něpr z Roupova umírá na svém zboží někdy mezi léty 1401–1405. Zpráva o zranění děkana Bohuslava z Krňova nepochází pouze od Jana z Jenštejna. Zaznamenal jí i Ludolf Zaháňský a je publikována v AÖG 60, str. 418–419.
48. Winter Z.: *Kulturní obraz českých měst II.*, Matice česká, Praha 1892, str. 28 a násl. Výjimka byla známa až od husitské revoluce, kdy městský rychtář mohl zatknout kněze, pakliže ho přistihl ve světském oděvu.

49. Winter Z.: cit. dílo, str. 736 a násl.
50. Winter Z.: cit. dílo, str. 752 a násl.
51. Winter Z.: cit. dílo, str. 753.
52. Polc J. V.: cit. dílo, str. 235, 237.
53. Andreas von Regensburg: *Sämtliche Werke*, vyd. G. Leidinger, Mnichov 1903, str. 112.
54. Svědectví Jana z Jenštejna. Je zajímavé, že kromě svědectví Jana z Jenštejna se jiný doklad nedochoval, ani zmiňované prohlášení.
55. Autorem je Jakub de Cessolis. Vydal jako součást Listů filologických Ferdinand Menčík v roce 1902, str. 255–267, 397–403. Též V. Vaněček, PHS 12, str. 261, charakterizuje tento pramen jako dosud nedoceněný politický traktát. Ovšem zásadní a vůbec první práci k této problematice viz Karel Malý: *Zločin urážky panovníka v českém právu doby předhusitské*. In: PHS 15, str. 162–164.
56. Viz Malý K.: cit. dílo, str. 161.
57. Polc J. V.: cit. dílo, str. 180.
58. K otázce pohřbů v kolegiálním (kapitulním) chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě viz Nechvátal B.: *Kapitulní chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě*. Archeologický výzkum, AÚ ČAV, Praha 2004. O současné péči kapituly o uložení pozůstatků jejích členů svědčí nákladná rekonstrukce hřbitovní kaple s kapitulní hrobkou na Vyšehradském hřbitově v roce 2005. K tomu viz Zpráva o rekonstrukci hřbitovní kaple, kapitulní hrobky, exhumaci a novém uložení pozůstatků členů kapituly. In: *Královský Vyšehrad III.*, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří 2007, str. 389–397.
59. Václav Králík byl děkanem v letech 1379–1396. K tomu Spěváček J.: *Václav IV. 1361–1419*, Svoboda, Praha 1986. Též Adamová K., Lojek A.: Role vyšehradských proboštů... In: *Královský Vyšehrad IV.*, Praha 2012, str. 311.
60. Kapitula se přihlásila k tomuto svému členu vlastně až v 18. století v díle J. T. V. Berghauera. V 19. století při Mockerově regotizaci kapitulního chrámu je vybudována samostatná kaple zasvěcená Janovi z Pomuku. V roce 1993, kdy se vzpomínalo 600. výročí světceva umučení, byl v presbytáři odhalen bronzový památník, připomínající tuto událost.

AUTOŘI OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

Martin Frouz, © 2026

str. 11, 12, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29 a 31

Jan Kotous, © 2026

str. 14, 34

Bohumír Němec, © 2026

str. 2, 35 a obálka

...a svatý Jan promluvil

Jan Kotous

Vydal Magistrát města Českých Budějovic v nakladatelství a vydavatelství Bohumír NĚMEC – VEDUTA,
Vlastimila Rady 1445/10, 370 08 České Budějovice, telefon 724 245 135, e-mail veduta@volny.cz,
www.veduta-nakladatelstvi.cz

(Zde vyšlo jako 217. publikace.)

Technická redakce: Bohumír Němec

Grafická úprava, sazba: Lobo Design s. r. o.

Korektura českého jazyka: vydavatelství VEDUTA

Písmo: John Sans

Tisk: Typodesign s. r. o., Hany Kvapilové 10, 370 10 České Budějovice

Vytištěno v České republice

Vydání první 2026

ISBN 978-80-53075-06-0